

בחוברת 83 היגשנו מאמרים על תרגומי מקרא לערבית, לארמית, לארמית חדשה, לגעז ולאיטלקית; בחוברת זו אנו מעשירים את התמונה במאמרים על תרגומים לפרסית, לספרדית ולגרוזית. ועוד באמתחתנו מגוון מאמרים, תגובות וביקורות.

■ בפתח החוברת דברים לזכר המלומד הדגול, הרב יוסף קאפח ז"ל, מאת פרופסור משה בראשר, נשיא האקדמיה ללשון העברית. הדברים נאמרו במעמד זיכרון לרב קאפח, שנערך במכון בן-צבי במלאות שלושים לפטירתו, ביום שני, כ' באב תש"ס (21 באוגוסט 2000).

■ פלח החוברת המוקדש לתרגומי המקרא נפתח ברשימה מוערת של תרגומים לפרסית יהודית מימי הביניים (בכתבי יד), מאת שאול שקד. הרשימה מבוססת על פרויקט מחקר רחב היקף, הנמצא בעיצומו, והיא פורסת בפני הקורא תמונה פנורמית של המקורות, מרביתם כתבי יד מגניזת קהיר, שנכתבו במאות הי"א והי"ב, דהיינו לפני התקופה המונגולית. פרופסור שקד מלמד בחוג ללימודים הודיים, איראניים וארמניים באוניברסיטה העברית בירושלים, וכן בחוג למדע הדתות.

■ דוד ירושלמי סוקר ביד רחבה את תרגומי המקרא לפרסית-יהודית, ודן במאפייניהם הלשוניים והפרשניים תוך הבאת דוגמאות וניתוחן. התרגומים ממוינים לארבע קטגוריות: תרגום הנצמד למקור העברי; תפסיר בעל מגמה ליטורגית וספרותית; תרגום ותפסיר בעל מגמה דידיקטית ומדרשית; תרגום ותפסיר פיוטי. ד"ר ירושלמי מלמד בחוג להיסטוריה של המזרח התיכון ואפריקה באוניברסיטת תל-אביב.

■ הפירוש לספר יחזקאל בפרסית-יהודית קדומה, מן המאה הי"א או הי"ב, הוא הקורפוס הגדול ביותר הידוע כיום בפרסית-יהודית; הוא חשוב גם משום היותו "חוליה חסרה" בין פרסית אמצעית לפרסית חדשה. תמר גינדין מתארת את כתב היד ודנה במבנה החיבור ובתוכנו, תוך הדגמת הבטים לשוניים ופרשניים. המחברת היא תלמידת מחקר בחוג ללימודים הודיים, איראניים וארמניים באוניברסיטה העברית בירושלים.

■ שני המאמרים הבאים עוסקים בתרגומי מקרא לספרדית או לספרדית-יהודית (לאדינו). דב ספטימוס מנתח את התמודדותם של מתרגמים ספרדיים עם הביטוי "האחשתרנים בני הרמכים" ממגילת אסתר, אשר היקשה גם על חכמי התלמוד. הדיון מתמקד ב"מסורת סרגוסה" לתרגום הביטוי, תוך בחינת דעותיהם ההלכתיות של ר' יצחק בר ששת (ריב"ש) ור' נסים גרונדי (ר"ן). המחבר דן גם בתרגומים מאוחרים יותר לביטוי, ובמקורות של מסורת סרגוסה.

פרופסור ספטימוס מלמד במחלקה לשפות המזרח הקרוב ותרבויותיו באוניברסיטת הרוורד (ארה"ב).

■ אורה (רודריג) שורצולד טוענת שהתרגומים הנוצריים לספרדית מימי הביניים לא שימשו יסוד לתרגומי הלאדינו שנכתבו אחרי הגירוש, הגם שמסורת התרגום היתה בידי המתרגמים. ההבדל הבולט ביותר הוא בשימוש בשמות פרטיים: בעוד שתרגומים מימי הביניים מתרגמים את השמות, התרגומים שאחרי הגירוש מעתיקים אותם. פרופסור שורצולד מלמדת במחלקה ללשון העברית וללשונות שמיות באוניברסיטת בראילן.

■ סקירתו של גרשון בן אורון את תרגומי התנ"ך האחרונים לגרזית חותמת חטיבה זו. תחילה מתאר המחבר תרגומים שנעשו בגרוזיה לפני התקופה הסובייטית ובמרוצתה, וכן את המהדורה שראתה אור בשנת 1989. אחר כך הוא מעיין בעבודת המכון לתרגומי המקרא בסטוקהולם ובתרגומים שפירסם המכון במהלך שנות השמונים. לבסוף, מספר המחבר על התרגום שנדפס בתל-אביב בשנת 1989, ושהוא השתתף בהכנתו. הסקירה מלווה בהערות אחדות על מאפייני התרגומים. ד"ר בן-אורון עוסק במחקר על יהודי גרוזיה.

■ הידיעות על העלייה מצפון תימן בשנת 1909 היו מבוססות עד כה על רשימותיהם של טביב בן אברהם, אברהם טביב ופנחס קפרא. בתציון עראקיקלורמן מפרסמת מקור רביעי – רשימתו של אהרן עפגין, בן גוסף לעלייה זו. המחברת בוחנת מחדש את סיפור העלייה, תוך עימות המקורות זה עם זה, ותוך זיהוי המגמות ההיסטוריוגרפיות של מחבריהם. ד"ר עראקיקלורמן עובדת במחלקה להיסטוריה, פילוסופיה ויהדות באוניברסיטה הפתוחה.

■ סיפורו של שמואל מרקוס, שליח יהודי של הסולטאן התורכי בחצר מלך ספרד בשנת 1642, פותח צוהר ליחסים הפוליטיים המורכבים בין שליטי ספרד והאימפריה העות'מאנית במאה הי"ז. דב סטוצ'ינסקי מנתח את האינטרסים והחששות שהינחו את הפעילות הדיפלומטית של המעצמות היריבות, ואת מקומם של היהודים כמתווכים ביניהן. הוא רואה בפרשה עדות למגמה פרגמטית שרווחה בחוגי השלטון הספרדי, לצד מגמה שמרנית, אנטי-יהודית. המחבר הוא תלמיד מחקר במחלקה לתולדות ישראל באוניברסיטת בראילן.

פעלים

■ ירון הראל מדווח על ארכיון החכם באשי באסטנבול, שצילומי מסמכיו שמורים בירושלים, בארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי. הארכיון מכיל כעשרת אלפים דפים,

בעיקר תכתובת עם עשרות קהילות בעניינים הקשורים ליחסים עם השלטונות וליחסים פנים-קהילתיים. מרבית התעודות כתובות עברית, וחלקן הגדול מימי כהונתם של הרבנים משה הלוי (1872-1908) וחיים נחום (1908-1919). בסוף הסקירה מובאות שתי תעודות מן הארכיון.

ד"ר הראל מלמד במחלקה לתולדות ישראל באוניברסיטת בראילן. הוא עורך את מחקר התשתית שלו על ארכיון החכם באשי בחסות מכון בן-צבי וגורמים נוספים.

תגובות

■ בחוברת 73 הופיעה ביקורת ספרים מאת יהודה ניני על ספרה של בת-ציון עראקי-קלורמן, משיחיות ומשיחים (תל-אביב 1995), ובחוברת 75 נתפרסמה תגובת המחברת. בהקשר זה חולק סימון שמואלי על טענת עראקי-קלורמן, ששמואל יבנאלי, השליח הארץ ישראלי בתימן בשנים תרע"א-תרע"ב, השתמש במודע בציפיות המשיחיות של יהודי תימן על מנת להעלותם ארצה.

המחבר הוא תלמיד מחקר באוניברסיטה העברית בירושלים. הוא חקר את העלייה של יהודי תימן לארץ ישראל בעבודתו לתואר מוסמך.

עיונים וביקורות

- פאדיאוונד / שרה סורודי על סדרה בעריכת אמנון נצר.
- מקראה בלאדינו: מימי הביניים עד ימינו / אורה (רודריג) שורצולד על ספרו של משה לור.
- האביר והרעיה השבויה / תמר אלכסנדר על ספרו של שמואל רפאל.
- תחיית הקולות שנדמו / שמואל רפאל על ספרו של דוד בוניס.
- הארמית החדשה בפי יהודי ארבל / שמואל פסברג על ספרו של ג'פרי כאן.